

За аналізом впливу водосховищ на гідроекологічний режим р. Рось, визначено, що управління діяльністю водосховищ в першу чергу має забезпечувати підтримання гідрологічного, гідрохімічного та гідробіологічного режимів, що будуть максимально наближені до природних. Керуючись басейновим принципом [11, 12], є також необхідним забезпечення екологічно збалансованого використання земельних ресурсів та водозбору, що базуватиметься на максимальному збереженні природних комплексів у межах водоохоронних територій.

Перелік використаних джерел:

1. Водне господарство в Україні / За ред. А. В. Яцика, В. М. Хорева. – К. : Генеза, 2000. – 456 с.
2. Левківський С. С. Рациональне використання і охорона водних ресурсів / С. С. Левківський, М. М. Падун. – К. : Либідь, 2006. – 280 с.
3. Бабій П.О., Вишневецький В.І., Шевчук С.В. Річка Рось та її використання. – К. : "Інтер прес Лтд", 2016. — 126 с.
4. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання / В.І. Вишневецький. – К.: Випол, 2000. - 376 с.
5. Гідроекологічний стан басейну річки Рось / В. К. Хільчевський, С.М. Курило, С.С. Дубняк та ін. ; за ред. В. К. Хільчевського. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 166 с.
6. Зуб Л. М. Сучасна трансформація водозбірних басейнів лісостепових річок / Л. М. Зуб, А. І. Томільцева, О. В. Томченко // Екологічна безпека та природокористування. – 2015. – № 3(19). – С. 65-72.
7. Яцик А. В. Оцінка використання і охорони водних ресурсів басейну річки Рось / А. В. Яцик, І. А. Пашенюк, І. В. Гопчак, Т. О. Басюк // Збірка доповідей Міжнародного Конгресу «ЕТЕВК-2015», (м. Іллічівськ, 8-12 червня 2015 р.). – С. 335-343
8. Алієв К. Аналіз стану водних ресурсів як основа для інтегрованого управління річковими басейнами / К. Алієв // Водне господарство України. – 2013. – №4(106). – С. 30-32.
9. Яцик А. В. Характеристика впливу водосховищ на водно-земельні та біологічні ресурси басейну р.Рось / А. В. Яцик, І. В. Гопчак, Т. О. Басюк // Сучасні інформаційні технології управління екологічною безпекою, природокористуванням, заходами в надзвичайних ситуаціях: Колективна монографія за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, Пуща-Водиця, 03-04 жовтня 2017 р.) / За заг. ред. С.О. Довгого. – К.: ТОВ «Видавництво «Юстон», 2017. – С. 170-172.
10. Правила експлуатації водосховищ Дніпровського каскаду / Яцик А. В., Томільцева А. І., Яцик М. В. та ін. / За ред. А.В. Яцика. — К.: «Генеза», 2001. — 211 с.
11. Сташук В. А. Еколого-економічні основи басейнового управління водними ресурсами/ В. А. Сташук. – Дніпропетровськ: Зоря, 2006. – 480 с.
12. Сташук В. А. Наукові засади раціонального використання водних ресурсів України за басейновим принципом: монографія/ В. А. Сташук, В. Б. Мокін, В. В. Гребінь та ін. – Херсон, 2014. – 320 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Любинський О.І.

lubin.alex@gmail.com

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

The modern problems of conservation of biological diversity under the conditions of sustainable development of agriculture are considered. The solution of the problem is realized

through the strengthening of the protection of ecosystems and the environment of plants and animals, by introducing restrictions on certain types of economic activity, the creation or expansion of new protected areas. The development of agriculture on the basis of sustainable development is based on the environmentalization of agricultural production, the main instrument of which is the introduction of organic technologies.

Key words: *biological diversity, ecologization, ecosystem, sustainable development, organic technology*

Стратегія сталого розвитку України повинна враховувати широкий спектр глобальних тенденцій, пов'язаних із ними ризиків і загроз на майбутнє. Об'єктивно існуюча суперечність між потребою сучасного суспільства у реалізації головних цілей сталого розвитку та відсутністю реального поступу в їх досягненні спонукає світову спільноту концентрувати зусилля на аналізі причин та визначенні нових конструктивних підходів до охорони й забезпечення цілісності природних систем та їх здатності до самовідтворення. Це зумовлено потребою формування й становлення нової екологічно безпечної (екологічної) економіки і, на цій основі – досягнення соціально-економічного добробуту, стабільності соціальних і соціокультурних систем [6].

Сталий розвиток сільського господарства як головної складової економіки України передбачає забезпечення на тривалий термін збалансованого економічного зростання, покращення соціальних і екологічних параметрів його діяльності. Вирішення цих завдань передбачає необхідність нарощування обсягів виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції, підвищення економічної ефективності виробничої діяльності аграрних підприємств, забезпечення соціальної справедливості і гарантій для трудового потенціалу, відтворення і охорону природних ресурсів галузі, зниження екодеструктивного впливу аграрного господарювання і оздоровлення навколишнього середовища [3,8].

Сільське господарство – галузь народного господарства, завданням якої є забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості. На відміну від промисловості, технологічний процес в сільському господарстві тісно пов'язаний з природою, де земля виступає в ролі головного заобу виробництва. Саме тому ця галузь має більший вплив на природне середовище, ніж будь-яка інша галузь народного господарства. У сільськогосподарському виробництві зайнято близько половини економічно активного населення світу. Але цей показник не однаковий в країнах з різним економічним розвитком, а саме: в країнах, що розвиваються, цей показник дорівнює 2/3 і більше, тоді як у розвинених країнах – менше 10%, а у США і деяких країнах Західної Європи він становить тільки 2-3 %. В останні десятиліття в країнах Заходу стрімко розвивається міжнародний агробізнес, ядро якого утворюють великі ТНК, що контролюють виробництво і збут продуктів харчування. Серед 100 найбільших – понад 40 американських і більш як 30 західноєвропейських компаній.

Основними причинами погіршення екологічної ситуації є відсутність прогресивних технологій, недотримання науково обґрунтованих сівозмін, перевага монокультури в деяких агропідприємствах, особливо просапних культур; низькі норми внесення органічних добрив; порушення технології застосування мінеральних добрив і пестицидів; значне поширення ерозійних процесів; збільшення площ кислих, засолених, техногенно забруднених земель через призупинення робіт із вапнування та гіпсування ґрунтів [9].

Біологічне різноманіття, як видове, так і внутрішньовидове, є основою ефективності і стійкості екосистемних функцій. За будь-яких порушень структури і біорізноманіття варто очікувати деградації екосистемних послуг. Тому величезну загрозу становить не лише повне знищення природних екосистем, а й зменшення в них біологічного різноманіття і порушення їх природної структури [10].

Метою статті є узагальнення основних підходів щодо збереження біорізноманіття за сталого розвитку сільського господарства.

Агропромислове виробництво з екологічної точки зору досягло поворотного моменту, що об'єктивно обумовлює необхідність опрацювання якісно нового підходу в організації аграрного природокористування, підходу, заснованого на гармонізації відносин суспільства, виробництва і природи, і обумовленого як стратегія екологічно сталого розвитку. Для України пріоритетними напрямками такого підходу є подальша екологізація сільськогосподарського виробництва, збереження та відновлення природного ресурсного потенціалу аграрної сфери [6].

За прогнозами ФАО попит на продовольство у найближчі сорок років збільшиться більше ніж на 60% за чисельності населення 9 млрд. осіб, причому майже мільярд споживачів будуть не в змозі споживати продовольчі товари у достатньому обсязі. Сільське господарство – ресурсоемна галузь, причому такі ресурси, як вода, родючий ґрунт, біорізноманіття постійно виснажуються, забруднюються та руйнуються. Традиційне сільське господарство споживає левову частку доступної прісної води, а отже, має нести відповідальність за збезлісіння, втрату біорізноманіття, деградацію земель та відтворення природного середовища. У свою чергу зміна клімату може суттєво обмежити виробництво та споживання продуктів харчування.

Україна, займаючи менше як 6% площі Європи володіє до 35% її біорізноманіття, випереджаючи за цим показником майже всі європейські держави, має значний його потенціал і може розглядатися як один з потужних резерватів для відновлення біологічного різноманіття в цій частині світу загалом. Видове багатство як тварин, так і рослин стрімко зменшується через антропогенне навантаження на довкілля. Приблизно 8,3% судинних рослин, 1,1 – ссавців, 19,7 – птахів, 38 – плазунів, 26,3% амфібій перебувають під загрозою зникнення [6].

У «Коркській декларації завданнями сталого розвитку сільського господарства та сільських територій зводились є: переорієнтація міграційних потоків до сільської місцевості, боротьба з бідністю, сприяння зайнятості населення, реалізація гендерної політики, задоволення зростаючих вимог споживачів, покращення рівня та якості життя, здоров'я, безпеки, створення можливостей для розвитку особистості та проведення дозвілля, поліпшення сільського добробуту, переорієнтації регіональної політики на вирішення питань захисту навколишнього середовища, розвитку інфраструктури сільської місцевості, системи охорони здоров'я. Все більше наявних ресурсів спрямовувалося на розвиток сільських територій та охорону навколишнього середовища [5].

Стале використання земель сільськогосподарського призначення - це така система заходів, при якій досягається збалансоване співвідношення екологічних, економічних та соціальних факторів суспільного розвитку на основі врахування властивостей земельних ресурсів, їх цінності та особливостей територіального розташування. Вирішення екологічних проблем у використанні земель сільськогосподарського призначення є водночас і завданням сталого землекористування, і інструментом економічного зростання, технологічної перебудови аграрного сектора економіки, задоволення матеріальних та духовних потреб населення.

Важливим є забезпеченні сталого землекористування не тільки на рівні окремих одиниць ведення сільського господарства, а на рівні ландшафту з урахуванням його регіональних особливостей [4].

Дослідження сталого розвитку сільського господарства включає такі види аналізу: ретроспективний – огляд розвитку сільського господарства в минулому; оперативний – поточна оцінка стану сільської місцевості; перспективний – прогнозування розвитку аграрного ринку; тематичний – аналіз обраного напрямку розвитку сільського господарства; системний – визначення впливу економічних, соціальних та екологічних чинників на розвиток сільського господарства; обов'язків – його результати повинні обов'язково враховуватися під час прийняття рішень щодо розвитку аграрного ринку; рекомендований – його результати не є обов'язковими, а можуть бути враховані під час прийняття рішень. Також іншими важливими складовими елементами методології є

принципи сталого розвитку. Принципи сталого розвитку можуть бути реалізованими тільки на основі розробки і застосування відповідних методів [11].

Питання збереження біорізноманіття тісно переплітаються з питаннями підтримання стійкого розвитку соціально-економічної системи в таких аспектах: збереження біорізноманіття є передумовою підтримання стійкого стану біосфери, яка формує необхідні умови фізичного існування людини на Землі і функціонування соціально-економічної системи; біорізноманіття формує передумови мінливості, які сприяють прогресивному розвитку соціально-економічних систем; біорізноманіття є найважливішою компонентою, що формує продуктивність і ефективність функціонування економічних систем; збереження біорізноманіття є наслідком дії економічного механізму, що забезпечує функціонування соціально-економічної системи; багатоманіття відіграє важливу роль у процесах розвитку відкритих стаціонарних систем, до яких, зокрема, належать біологічні організми, екосистеми, громадські утворення (економічні структури); біорізноманіття живої природи означає багатоманітність інформаційних ресурсів, яким може скористатися людство для підвищення ефективності своїх виробничих систем. Це буде означати наближення до досягнення стійкого розвитку [10].

Зміни біорізноманіття переважно є наслідком дії прямих факторів, які відрізняються за своїм значенням для різних екосистем, а також за здатністю посилювати свій вплив. Історично найбільш суттєво на біорізноманіття впливали зміни середовища існування та структури землекористування. За прогнозами, дедалі збільшуватиметься залежність усіх його аспектів від клімату, а також очікуваного зростання забруднення довкілля. До прямих факторів подальшого зменшення біорізноманіття належать:

трансформація (руйнування) середовищ існування, зокрема внаслідок розширення сільськогосподарського використання природних екосистем;

надмірна експлуатація (особливо вилов риби);

навантаження поживними речовинами, яке стало однією з головних причин змін у суходільних, прісноводних і прибережних екосистемах;

інвазія видів, а також розповсюдження збудників хвороб через розширення обсягів торгівлі і туристичної діяльності;

зміни клімату, особливо підвищення температури в окремих регіонах.

Важливими причинами трансформації стану екосистем є непрямі фактори, а саме:

- зміна інтенсивності і характеру економічної діяльності соціально-політичні, які протягом останніх 50 років зазнали суттєвих змін, що дає можливість використовувати нові методи екологічного управління;

- демографічні зміни (кількість населення планети за останні 40 років зросла у два рази і досягла 2000 року 6 млрд чол., а до 2050 року очікується її збільшення до 8,1–9,6 млрд);

- ькультурні та релігійні, від яких залежать сприйняття людьми довкілля і формування системи їхніх цінностей;

- наукові і технологічні зміни (розвиток і поширення наукових знань і технологій можуть, з одного боку, підвищити ефективність використання ресурсів, а з іншого – розширити їхню експлуатацію).

Найефективнішим засобом збереження рідкісних видів рослин і тварин є охорона екосистем та середовищ їх існування шляхом уведення обмежень на певні види господарської діяльності, створення чи розширення нових природоохоронних територій. Саме природоохоронні території забезпечують умови, необхідні для зменшення шкідливого антропогенного впливу на біологічні об'єкти, збереження цілісності екологічних систем, в яких можуть підтримуватися природні механізми відносин між біологічними видами, сприятливі для існування екосистем [6].

Висновки. 1.Збереження біологічного різноманіття передбачає охорону екосистем та середовища існування рослин та тварин, шляхом уведення обмежень на певні види господарської діяльності, створення чи розширення нових природоохоронних територій.

2.Перехід сільського господарства на засади сталого розвитку базується на екологізації сільськогосподарського виробництва.

3. Враховуючи досвід міжнародних організацій, Європейського Союзу, країн-лідерів з органічного виробництва, слід відмітити, що головний інструмент сталого розвитку сільського господарства - запровадження органічних технологій.

Перелік використаних джерел:

1. Борщук Є.М. Концепція сталого розвитку і проблеми оптимізації еколого-економічних систем / Є.М. Борщук, В.С. Загорський // Регіональна економіка, 2005. - № 3. - С.113 – 119.

2. Герасимів З. М. Сталий розвиток сільського господарства/ З. М. Герасимів // Агросвіт . – 2016. – №9. – С. 16–19.

3. Гончаренко, І. В. Визначення підходів до трактування сутності економічного механізму сталого розвитку сільських територій / І. В. Гончаренко // Всеукраїн. наук.–вироб. журн. «Сталий розвиток економіки». – 2012. – № 4(14). – С.146–148.

4. Дейнека А.М. Еволюція концепції сталого розвитку лісового господарства та її економіко-правове забезпечення на міжнародному і регіональному рівні / А.М. Дейнека // Регіональна економіка, 2008. - № 1. – С. 99 –105.

5. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" від 21 вересня 2006 р № 185V [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818_17.

6. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України / [за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика]; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 40 с.

7. Невесенко В.Д. Науково-методичні засади сталого розвитку сільського господарства/ В.Д.Невесенко// Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.– 2011, Вип. 19.– С.83–90.

8. Христенко Г.М. Інноваційні ресурсозберігаючі технології у зерновиробництві / Г.М.Христенко // Економічний форум. – 2012. – №3. – С. 80–85.

9. Хромушина Л.А. Екологізація сільського господарства як основа еколого-економічної безпеки /Л.А. Хромушина // Вісник СНАУ. – 2008. – № 1. – С. 278–283.

10. Якимчук А. Ю. Сталий розвиток через призму управління збереження біорізноманіття / А. Ю. Якимчук //Вісник НАДУ. – №4. –2013.– с.96–101.

11. Korobova N. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards / N. Korobova, N. Vdovenko // Wspolraca Europejska. – 2015. – № 3 (3). – Vol. 3. – С. 23–33.

ВПЛИВ ПРИРОДНИХ УМОВ І ЗМІН ДОВКІЛЛЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

Сливка Р.Р.

romanslyvka@i.ua

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

The purpose of the paper is to determine the value of natural conditions, processes and environmental quality in the development of territorial conflicts. The main conclusion – a public response to negative environmental impacts could result increased political instability.

Key words: *territorial conflict, border conflict, geography of conflicts, environmental impact.*